

246 Az olvasómozgalom és a budapesti gyermekkönyvtárak

A Könyvtáros 1972. áprilisában közölte *Bozóky Éva* beszélgetését *Fábián Zoltán*-nal, az Olvasó népért mozgalom szervező titkárával arról, hogy mit tett a mozgalom a gyermekek olvasóvá neveléséért. Úgy érezzük, szólni kell arról is, *mit tesznek a gyermekkönyvtárak*, hogy az Olvasó népért mozgalom célkitűzései megvalósulhassanak. Az irodalmi igény növeléséről azonban nem lehet beszélni anélkül, hogy ne szönlánk az erre hivatott intézmények, a könyvtárak felkészültségéről, teljesítő képességéről. Az Olvasó népért mozgalom célkitűzéseiben három kiemelt feladatkör szerepel: a könyvtárügy fejlesztése, a gyermekek és az ifjúság olvasóvá nevelése, valamint a kiadói és könyvpropaganda. E három szempont szerint vizsgáljuk meg a továbbiakban a budapesti gyermekkönyvtárak felkészültségét.

A budapesti gyermekkönyvtárak helyzete

Az első fontos kérdés, *van-e elegendő gyermekkönyvtár a fővárosban*. Az országos irányelvek szerint minden 20 000 lakosra kell jutnia egy gyermekkönyvtárnak. Budapestnek tehát 100 gyermekkönyvtárral kellene rendelkeznie a jelenlegi 18 gyermekkönyvtár, 19 gyermekrészleg, 4 gyermekfiók, 5 vegyesen kölcsönző könyvtár és 28 vegyesen kölcsönző fiókkönyvtár helyett. A 6—14 éves iskoláskorú gyermekeknek 35,4%-a olvas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában. Több kerületben kevés a gyermekkönyvtár, mint azt táblázatunk is mutatja.

Kerület	Könyvtár			
	Gyermekkönyvtár	Gyermekrészleg	Fiókkönyvtár, felnőttekkel együtt	Az irányelvek szerinti szükséglet
II.	—	1	2	5
III.	1	1	1	4
VI.	1	—	—	4
VII.	—	1	—	6
XIII.	3	1	—	8
XX.	—	—	5	5

Az adatok jól szemléltetik, hogy a *könyvtártelepítés egyenetlen*, elmarad az igényektől és az irányelvek kívánalmaitól. A könyvtárak létesítésében ezután is csak lassú fejlődés várható. A meglévő könyvtárak befogadóképessége és berendezése is sok helyen akadályozza a korszerű olvasószolgálat kifejlődését. Azokban a kerületekben, ahol a lakosság számához viszonyítva kevés a könyvtár s kis befogadóképességgel rendelkezik, nehéz az olvasókkal való egyéni foglalkozás és az olvasólétszám növelése. Például a VII. kerületi 2. sz. könyvtár gyermekrészlegében az alapterület 54,6 m²,

Rendhagyó irodalomra az egyik kőbányai iskolában Tatay Sándor közreműködésével

az olvasók száma 1477 (1968-ban 1631 volt). Minden bizonnyal több lenne, ha a könyvtár nagyobb helyiséggel rendelkezne. A XIV. kerületi 18. sz. könyvtár gyermekrésze 23 m²-es alapterülete miatt nem növelheti olvasóinak létszámát 1000-ig sem (1968-ban 991, 1971-ben 930), mert a könyveket sem tudja elhelyezni. A könyvtárak felszerelése 1968-hoz képest gyarapodott. Rádió és magnetofon négy, lemezjátszó tizennégy, diavetítő tizenhét helyen van, de csak egy könyvtár rendelkezik keskenyfilmvetítővel és epidiaszkóppal.

A gyermekolvasók száma 1968-ban 51 548, 1971-ben 45 437 volt. Az általános iskolai tanulók száma ez idő alatt 171 862-ről 131 218-ra csökkent, az olvasók számának növekedése és csökkenése tehát összefüggésben van az iskolai tanulók számának alakulásával. Kedvező eredmény viszont, hogy az iskolai tanulók közül 3,9%-kal többen olvasnak a könyvtárban, mint az előző évben. Természetesen figyelembe kell venni azt is, hogy a gyermekek nemcsak a kerületi gyermekkönyvtárakban olvasnak. Könyvhöz jutnak az iskolai könyvtárakban, a szakszervezeti könyvtárakban, de vásárolnak és egymás között is cserélnek könyveket, sőt a szülői könyvtára szintén rendelkezésükre áll.

A Főváros Szabó Ervin Könyvtár hálózatában a gyermekkönyv-állomány az 1968-ban rendelkezésre álló 406 787 kötetről 1971-ig 448 536 kötetre növekedett. Az új könyvek vásárlására fordított összeg is emelkedett: 1968-ban 979 598 Ft-ot, 1971-ben 153 362 Ft-tal többet, 1 129 334 Ft-ot költhettek a könyvtárak új könyvek vásárlására. A kölcsönzött kötetek száma 1971-ben 1 115 528 kötet volt, az egy olvasóra jutó kölcsönzött kötetek száma 24,6. A könyveken kívül folyóiratok is állnak a gyermekek rendelkezésére. Évenként figyelemmel kísérjük a folyóiratokat, az újakat is, és ha a gyermekek számára is használhatók, javasoljuk beszerzésüket a könyvtáraknak. 1971-ben három új folyóirattal bővült a folyóiratok választéka. 1968-ban csak 15—20 féle folyóiratot találhattunk a könyvtárakban, 1971-ben már 25—30 féle állt a gyermekolvasók rendelkezésére. Több lapot két példányban rendelnek, s másodpéldányukat bekötve a kézikönyvtárban tartják.

A gyermekkönyvtárak gyűjtőköre nem szorítkozik a könyvekre és folyóiratokra, hanem audiovizuális eszközöket (hanglemezek, magnetofonszalagok, dia- és mozgófilmek, képreprodukciók stb.) is gyűjtenek. Egy-egy könyvtár bizonyos különgyűjtemények kialakítására törekszik. Például a Krisztina körúti gyermekkönyvtár az írók által dedikált könyveket gyűjt. Más könyvtárak olvasóik rajzait gyűjtik (például az „Ötven év és mai életünk gyermekszemmel” című pályázat munkáit).

Helybenolvasás, búvárkodásra szoktatás

A tájékoztatás alapja a helybeni használatra szolgáló kézikönyvtár. 1971-ben a gyermekkönyvtárak és gyermekrészlegek kézikönyvtári állománya 29 622 kötet volt. Tíz könyvtár 1000, tizenhat könyvtár 500 kötet feletti kézikönyvtári állománnyal rendelkezett. A kézikönyvek használatára nagy gondot fordítanak ott is, ahol az olvasóterem hiánya nagymértékben akadályozza a helybenolvasást. 1971-ben a helybenolvasók száma 134 631 volt. A gyermekek körében rendszeressé vált a kézikönyvtár használata, iskolai feladataik végzéséhez is a kézikönyvtárakban keresnek anyagot. A könyvtárosok tudatosan törekednek arra, hogy kifejlesszék olvasóikban az önálló ismeretszerzés készségét, hiszen az olvasó önállósága az olvasási kultúra egyik fokmérője.

Az iskolák és a gyermekkönyvtárak kapcsolatának erősödése

Az iskolai oktatás támogatása, a tananyagból szerzett ismeretek kiegészítése rendkívül fontos feladatuk a könyvtáraknak. *Az iskolák és a könyvtárak együttműködésében az utóbbi időben kedvező változások tapasztalhatóak.* Az V. nevelésügyi kongresszus, a III. országos könyvtárügyi konferencia s az „Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására” című dokumentum részletes útmutatást nyújt az iskolai és a közművelődési könyvtárak fejlesztésére. A könyvtárak fejlesztésén kívül kívánatos az is, hogy a *könyv jobban épüljön bele az iskolai oktató-nevelő munkába.* Több kerületben a könyvtárügyi bizottság — a Fővárosi Tanács népművelési és oktatási főosztályának utasítására — foglalkozott az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködésének lehetőségeivel. A fővárosi Szakfelügyeleti és Továbbképzési Intézet szervezésében a VI., VII. és a XXI. kerületben közös megbeszélést tartottak az iskolai és a kerületi gyermekkönyvtárosok. A tanárok munkaközösségi tanácskozásait rendszeresen a gyermekkönyvtár helyiségében rendezik. A 2. és a 12. sz. gyermekkönyvtárban, a sashalmi és a budafoki gyermekrészlegben írók és a Móra Kiadó munkatársa tartottak előadást a pedagógusok részére a gyermekirodalom különböző kérdéseiről, és a kiadó ismertette a megjelent s az iskolai tananyaghoz kapcsolódó gyermekkönyveket is. A gyermekkönyvtárosok többsége részt vesz a kerületi kulturális szakbizottság munkájában. Rendszeressé vált, hogy a környezetismereti óra keretében II—III. osztályosok látogatják meg a könyvtárakat. 1971-ben 490 osztály látogatását fogadták a könyvtárosok. A napközis osztályok könyvtárlátogatásait könyvkölcsönzésre is felhasználják. Rendszeressé vált a szakkörök, úttörőrszék összejövele a könyvtárakban. Itt készülnek fel a szaktárgyi versenyekre, az úttörőfeladatok teljesítésére. *Az iskolák és a könyvtárak együttműködéséről szerzett tapasztalatait több könyvtáros tanulmányban tette közzé.*

A gyermekkönyvtárosok különös figyelemmel foglalkoznak a fizikai dolgozók gyermekeivel. A pedagógusokkal közösen segítik elő továbbtanulásukat, irányítják olvasásukat.

A gyermekkönyvtárak és az úttörőszövetség kapcsolata

A Magyar Úttörőszövetség budapesti elnöksége és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár között évek óta kialakultak az együttműködés változatos formái: kölcsönös tájékoztatás, közös akciók szervezése, kiadványok készítése stb. Az irodalombarát szakpróbára készülők segítségét könyvtári feladatnak tekintjük. A Szabó Ervin Könyvtár az úttörőmozgalom kiemelkedő akcióihoz többféle kiadványt (ajánlóbiográfiákat, vetélkedőkre szóló forgatókönyveket stb.) készített. A könyvtárakban rendszeresen tartanak őrsi foglalkozásokat, és a nyári táborban könyvtári programokat szerveznek.

A kiadói propaganda és a gyermekkönyvtárak

A gyermekkönyvtáraknak elsősorban a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadóval van kapcsolatuk, de tájékozódnak valamennyi kiadó terveiről is. A Móra kiadóval szoros szakmai kapcsolatban áll a hálózat. Kitűnően sikerült rendezvény volt a könyvtár, a kiadó, a Fővárosi Művelődési Ház és az Úttörőszövetség közösen szervezett „Ezt olvastam” című jelmezverseny, amelyre a gyermekek kedvenc könyveik hősnéinek jelmezt készítettek el és a legjobban sikerült jelmezekkel díjat nyertek.

A kiadó egyik propagandaeszköze az olvasás megszerettetésére az „Ezt olvastam” című olvasónapló pályázat. A könyvtárosok szorgalmazták, hogy a gyermekek minél több kitöltött naplót küldjenek be a kiadóhoz. A kitöltött naplót a hálózati központ értékelte, és a tapasztalatokról az idei könyvhét keretében a Móra kiadóval közösen tájékoztatta a hálózat gyermekkönyvtársait.

A 14. sz., Királyi Pál utcai gyermekkönyvtár megnyitójának közönsége

A kiadó segíti az író-olvasó találkozók szervezését is. A könyvtárak kutatják az író-olvasó találkozók hatékonyabb formáit: a tapasztalatok szerint az a legjobb, ha az író csak egy művét vitatja meg az olvasókkal. Az íróval való találkozást dramatizált részletek bemutatása színesíti.

A gyermekkönyvtári propaganda

A szemléltető és a szóbeli propaganda szinte valamennyi eszközt felhasználják, alkalmazzák a gyermekkönyvtárak. A csoportos foglalkozásokhoz kiállításokat is készítenek. A könyvtári rendezvényeken részt vevő gyermekek száma évről évre növekszik. (1968-ban 21 840-en, 1971-ben 33 120-an vettek részt rendezvényeken.) A könyvtárak a kerületi művelődési intézményekkel együtt is végeznek könyvtár- és olvasási propagandát. A XIV. kerületben „Zugló jelene és jövője” címmel hirdettek pályázatot. A kiállítások közül a 44. sz. gyermekkönyvtár Gutenberg emlékkiállítására emelkedik ki, amelyet a VIII. kerületi úttörőházban rendeztek.

A kőbányai gyermekkönyvtár a kerületi kulturális intézményekkel, a kiadóval és az iskolákkal együtt évenként megrendezi a *gyermekkönyvek hetét*. A programok szervezésébe a pedagógusok is bekapcsolódnak. A kiadó munkatársai a gyermekirodalom időszerű kérdéseit vitatják meg a pedagógusokkal és a szülőkkel. 1970-ben a Sírály-sorozat megvitatására került sor. A gyermekek részére a Bölcs bagoly sorozat könyveiből rendeztek vetélkedőt, négy iskolában pedig *Tatay Sándor* íróval „rendhagyó irodalomórát” tartottak. Bemutatták a *Kincskereső* című szépirodalmi folyóiratot is.

Könyvismertetések, könyvviták

A gyermekkönyvtárosnak ismernie kell a könyvet, amelyet a gyermek kezébe ad. E munkájához sok segítséget kaphatna a megjelenő könyvekről írt kritikai méltatásokból. Sajnos, rendkívül kevés a gyermek- és ifjúsági könyvekről megjelenő kritikai ismertetés, ezért a gyermekkönyvtárosok itt is kezdeményezőkként lépnek fel a könyvtári munkában már hagyományos könyvismertetések felújításával. 1970-től öt csoportban rendszeresen összejönnek több kerület gyermekkönyvtárosai a legújabb könyvek, folyóiratcikkek és szakirodalom megvitatására. A könyvismertetésnek ez a formája 1971-ben oly módon fejlődött tovább, hogy azokra meghívják az újonnan megjelenő és problematikusnak ítélt könyvek szerzőjét, a kiadó munkatársát vagy a

mű fordítóját. Így alkalom van több vélemény alapján állást foglalni egy-egy könyv értékéről. A könyvtárosok megismerkedhetnek a szerző szándékával, a mű céljával és azt összevethetik az olvasók véleményével, ellenőrizhetik, hogy az olvasók az író gondolatából mit értettek meg. Első alkalommal Csepelen, majd ezt követően Budán volt ilyen könyvismertetés.

1972 a könyv és az olvasás éve is. Az ünnepi alkalom új lendületet adhat a fővárosi gyermekkönyvtárosok erőfeszítéseinek, új indításokkal gazdagíthatja munkájukat. Az olvasómozgalom hatása érződik *a könyvtárak társadalmi presztizsének növekedésében is. A könyvtárak tevékenységére felfigyel már a sajtó, a rádió és a televízió is.* Mind több írás foglalkozik a könyvtárüggyel. Meggyőződésünk szerint azonban a közművelődési könyvtárügy és ezen belül a gyermekkönyvtárak tevékenysége az eddiginél is nagyobb nyilvánosságot érdemel.

Benkőné Bartha Ilona